

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФЕДОРОВА ОЛЕКСАНДРА АНАТОЛІВНА

УДК: 378.147+376.68+811.161.2

**ФОРМУВАННЯ АУДИТИВНИХ УМІНЬ
ІНОЗЕМНИХ СЛУХАЧІВ ПІДГОТОВЧОГО ВІДДІЛЕННЯ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Херсон – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Луцан Надія Іванівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри математичних і природничих
дисциплін початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бакум Зінаїда Павлівна,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»,
завідувач кафедри фундаментальних
і соціально-гуманітарних дисциплін;

кандидат педагогічних наук, доцент
Дідук-Ступ'як Галина Іванівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка,
доцент кафедри української мови
та методики її навчання.

Захист відбудеться «__» червня 2016 року о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 67.051.03 в Херсонському державному університеті за адресою: 73000, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27, гол. корп., ауд. 256.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27.

Автореферат розіслано «__» травня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. Г. Окуневич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена пріоритетними напрямами, визначеними в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Концепції мовної освіти в Україні, Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України, Загальноєвропейських Рекомендаціях Ради Європи з питань мовної освіти та Загальноосвітньому стандарті з української мови як іноземної, щодо підвищення теоретичного й методичного рівнів навчання української мови іноземців на підготовчих відділеннях / факультетах та основних курсах у ВНЗ України.

Навчання іноземців української мови на підготовчих відділеннях реалізується в єдності трьох напрямів: комунікативного (мета – комунікативна компетенція), адаптаційного (мета – адаптація до реалій і завдань життєдіяльності в іншомовному середовищі) та загальнонаукового (мета – загальнонаукова / професійна компетенція). Комунікативний напрям є основним та досягається шляхом формування в студентів необхідних мовних і мовленнєвих умінь в усіх видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, читанні, говорінні та письмі.

Дослідження видів мовленнєвої діяльності спирається на здобутки лінгвістики, психології, психолінгвістики, лінгводидактики, педагогіки (О. Біляєв, О. Бризгунова, Л. Виготський, М. Вятютнев, П. Гальперін, Є. Голобородько, М. Жинкін, О. Заболотська, І. Зимня, Г. Колшанський, В. Костомаров, Т. Ладиженська, О.О. Леонтєв, О. Митрофанова, Г. Михайловська, С. Омельчук, М. Пентилюк, Л. Селіверстова, В. Статівка та ін.)

У реальній комунікації чотири види мовленнєвої діяльності розподілено таким чином: аудіювання – 42%, говоріння – 32%, читання – 15%, письмо – 11%, серед яких аудіювання посідає чільне місце. Окрім своєї основної, власне комунікативної, функції аудіювання виконує й низку допоміжних: стимулює мовленнєву та навчальну діяльність студентів, використовується для ознайомлення студентів з новим матеріалом, підвищує ефективність зворотного зв'язку та самоконтролю.

Численні праці з психології, психолінгвістики, лінгвістики, лінгводидактики свідчать, що питання розвитку вмінь слухати й розуміти усне мовлення належить до пріоритетних у методиці навчання мови. Опис лінгвістичних особливостей цього виду мовленнєвої діяльності розкрито в працях М. Гоцкіна, Н. Єлухіної, С. Золотницької, Г. Колосніциної, Дж. Міллера, В. Сатінової та ін.

Психологічні та психолінгвістичні засади розвитку аудитивних умінь висвітлюються в працях В. Артемова, Б. Біляєва, Л. Бондарко, Л. Виготського, М. Жинкіна, П. Зінченка, І. Зимньої, Г. Костюка, З. Кочкиної, О.М. Леонтєва, О.О. Леонтєва, О. Лурії та ін.

Лінгводидактичні аспекти навчання аудіювання розглядаються в дослідженнях М. Антонюк, В. Андросюк, Л. Апатової, Г. Архипова, Л. Архипової, М. Вайсбурд, Н. Гез, М. Гоцкіна, І. Гудзик, Н. Єлухіної, Н. Жеренко, Л. Куліш, Т. Ладиженської, О. Метьюлкіної, Ю. Пасова, Б. Следникова, О. Старостенко, В. Статівки, Н. Харламової, Б. Ходоса, С. Цінько, Г. Шелехової та ін.

Різні аспекти формування мовленнєвих умінь інокомунікантів у процесі навчання української мови відбито в працях дослідників, зокрема, питання формування орфоепічних умінь і навичок з української мови (Н. Василенко);

подолання фонетичної інтерференції в процесі вивчення української мови (Т. Кірик); проблема викладання української мови як іноземної в умовах білінгвізму (О. Колтунов, О. Сікорська, Т. Оладько); лінгвометодичні основи укладання підручника з української мови як іноземної (І. Вальченко, Б. Зінкевич-Томанек, С. Чезганов, Я. Прилуцька); лінгвістичні основи методики викладання граматики української мови як іноземної (З. Мацюк, Л. Паламар, Н. Станкевич); навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів (Г. Іванишин); формування лексичної компетентності з української мови в іноземних слухачів підготовчих відділень (Т. Кудіна); реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів (З. Бакум, Г. Дідук-Ступ'як, О. Пальчикова); формування лінгвокраїнознавчої компетентності іноземних студентів технічних спеціальностей у процесі навчання української мови (Л. Береза).

Незважаючи на існування корпусу досліджень із проблем мовної освіти іноземців, виникають суперечності, що обумовлюють актуальність нашого дослідження:

- між вимогами до рівня сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення та фактичним рівнем сформованості цих умінь у мовленнєвій діяльності інокомунікантів;

- значущістю сприймання та розуміння усного українського мовлення як засобу набуття знань з обраної спеціальності та відсутністю спеціальної методики навчання аудіювання усного українського мовлення;

- між необхідністю вдосконалення аудитивних умінь у процесі навчання української мови слухачів підготовчого відділення й невизначеністю педагогічних умов і технологій досягнення цієї мети.

Актуальність, теоретична та практична значущість означеної проблеми, з одного боку, і недостатнє розроблення її – з іншого, зумовили вибір теми наукового дослідження «Формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах наукової теми «Підготовка майбутніх фахівців в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору» (державний реєстраційний номер 0110U008158) кафедри математичних і природничих дисциплін початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Автором досліджено аспект формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови. Тему дисертації затверджено вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 4 від 03.11.2013) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень НАПН України в галузі педагогіки і психології (протокол № 4 від 26.05.2015).

Мета дослідження – науково обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити методику формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови.

Завдання дослідження:

- науково обґрунтувати сутність і структуру понять «аудитивні вміння» та «аудитивні вміння іноземних слухачів підготовчого відділення»; уточнити зміст поняття «аудіювання»;

- визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови;

- виявити педагогічні умови формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови;

- створити експериментальну модель, розробити й апробувати методику формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови.

Об'єктом дослідження є мовленнєва підготовка іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови.

Предмет дослідження – методика формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови.

Гіпотеза дослідження. Формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови буде ефективним у разі забезпечення таких педагогічних умов: створення позитивної мотивації в іноземних громадян під час навчання української мови на підготовчому відділенні; занурення інокомунікантів в активну різноджерельну аудитивну діяльність українською мовою; додержання міжпредметних зв'язків у процесі формування аудитивних умінь під час вивчення української мови; досягнення оптимального рівня педагогічного спілкування між викладачем та іноземними слухачами, які навчаються на підготовчому відділенні.

Для перевірки гіпотези та розв'язання поставлених завдань нами було використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* (ретроспективно-історичний: аналіз наукової, навчально-методичної літератури з теми дослідження, підручників, програм для іноземних студентів; вивчення та узагальнення перспективного педагогічного досвіду; моделювання навчального процесу) з метою визначення теоретичних засад експериментальної методики розвитку аудитивних умінь української мови в іноземних слухачів підготовчого відділення; *емпіричні* (цілеспрямоване спостереження за навчальним процесом, анкетування, бесіди, аналіз усних і письмових висловлювань іноземних студентів) для вивчення реального стану навчання української мови іноземних студентів, перевірки рівня розвитку їхніх умінь слухати й розуміти усне українське мовлення; педагогічний експеримент (констатувальний – з метою виявлення рівнів сформованості аудитивних умінь з української мови в іноземних слухачів підготовчого відділення, формувальний – для впровадження розробленої методики та контрольний з метою перевірки ефективності запропонованої методики формування аудитивних умінь); *математично-статистичні* – для кількісного та якісного аналізу результатів експериментальних даних і перевірки висунутої гіпотези.

Наукова новизна дослідження: *уперше розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено* методику формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української

мови; *створено* лінгводидактичну модель, що передбачала чотири етапи навчання – адаптивно-когнітивний, мотиваційно-спонукальний, репродуктивно-діяльнісний, оцінний; *виявлено* педагогічні умови формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови (створення позитивної мотивації в процесі навчання української мови на підготовчому відділенні для іноземних громадян; занурення в активну різноджерельну аудитивну діяльність українською мовою; додержання міжпредметних зв'язків у процесі формування аудитивних умінь під час вивчення української мови; досягнення оптимального рівня педагогічного спілкування між викладачем та іноземними студентами, які навчаються на підготовчому відділенні); *визначено* критерії сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови (мотиваційний, комунікативно-рецептивний, комунікативно-рефлексивний, оцінно-рефлексивний) та їхні показники; *схарактеризовано* рівні сформованості аудитивних умінь інокомунікантів (високий, середній, достатній, низький); *з'ясовано* сутність і структуру понять «аудитивні вміння» та «аудитивні вміння іноземних слухачів підготовчого відділення»; *уточнено* зміст поняття «аудіювання»; *набула подальшого розвитку* методика формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні методики формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови; створенні системи вправ для послідовного та цілеспрямованого формування аудитивних умінь інокомунікантів. Теоретичні положення й висновки можуть бути використані в навчально-виховному процесі підготовчих відділень для іноземних громадян у ВНЗ України.

Достовірність результатів дослідження забезпечено науково-методичним обґрунтуванням вихідних положень, що спираються на сучасні досягнення дидактики, психології, психолінгвістики, лінгвістики, лінгводидактики; ефективним використанням комплексу методів дослідження, що відповідають об'єктові, предмету, меті й завданням дослідження; якісним і кількісним аналізом одержаних даних; експериментальною перевіркою висунутої гіпотези; позитивними результатами впровадження розробленої методики навчання.

Експериментальна база дослідження. Дослідження здійснювалося на базі підготовчих відділень ВНЗ Івано-Франківська, Тернополя, Чернівців, Херсона. Експериментом було охоплено 248 іноземних слухачів та 26 викладачів підготовчих відділень.

Організація й основні етапи дослідження. Дослідження здійснювалося впродовж 2012–2015 рр. У процесі роботи виокремлено три етапи.

На **першому** етапі (2012–2013 рр.) визначено вихідні позиції наукового пошуку (об'єкт, предмет, мета, завдання, робоча гіпотеза, методи); вивчено питання теорії та практики навчання аудіювання в лінгвістичній, психологічній, психолінгвістичній та лінгводидактичній літературі, стан роботи над розвитком аудитивних умінь і навичок іноземних слухачів підготовчого відділення, перспективний педагогічний досвід; проаналізовано навчальні програми, підручники, посібники; проведено анкетування й бесіди з викладачами

й студентами-іноземцями; визначено критерії, дібрано матеріали для експерименту; розроблено та проведено діагностико-констатувальний зріз.

На **другому** етапі (2013–2014 рр.) оброблено й описано результати діагностико-констатувального зрізу; створено лінгводидактичну модель навчання аудіювання, розроблено та впроваджено в навчальний процес методику розвитку аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення; узагальнено й систематизовано типологію аудитивних вправ; проведено формувальний експеримент; з'ясовано роль запропонованої методики в досягненні високого рівня розвитку аудитивних умінь в іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови.

На **третьому** етапі (2014–2015 рр.) здійснено перевірку результатів педагогічного експерименту та ефективності експериментально-дослідного навчання; проаналізовано й узагальнено статистичні дані наукового дослідження; оформлено текст дисертації.

Апробація результатів дослідження. Матеріали наукового дослідження розглянуто на засіданні кафедри математичних та природничих дисциплін початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», оприлюднено в доповідях і виступах на *міжнародних* науково-практичних конференціях: «Теорія і практика викладання української мови як іноземної» (Львів, 2008), *Mikdzynarodowa naukowo – praktyczna konferencja* (Гданськ, 2015), «Дидактика Яна Амоса Коменського: від минулого до сьогодення» (Умань, 2015); *усеукраїнських*: «Стан і перспективи викладання предмета «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у вищих медичних навчальних закладах України в контексті Болонського процесу» (Івано-Франківськ, 2010), «Актуальні проблеми викладання української (російської) мови іноземним студентам і аспірантам» (Івано-Франківськ, 2015), «Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі: теорія і практика» (Одеса, 2015).

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет» (акт № 294 від 15.09.2015), ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського» (акт № 14/1/4487 від 08.10.2015), Івано-Франківський національний університет нафти і газу (акт № 322 від 24.09.2015), Буковинський державний медичний університет (акт № 358 від 01.10.2015), Херсонський державний університет (акт № 01–28 / 949 від 12.05.2016).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження відбито у дванадцяти наукових і науково-методичних працях, у тому числі в шести статтях у фахових виданнях України, трьох статтях у виданнях іноземних держав (1 стаття в співавторстві: особистий унесок полягає в аналізі українськомовних інтернет-ресурсів для формування та розвитку аудитивних умінь інокомунікантів), трьох статтях у збірниках матеріалів конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 284 найменування, зокрема 2 іноземною мовою, 16 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 260 сторінок (із них 209 сторінок основного тексту). Робота містить 12 таблиць, 2 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і вибір теми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, висунуто гіпотезу, окреслено методи й етапи проведеного наукового пошуку, з'ясовано наукову новизну і практичне значення здобутих результатів, їхню вірогідність, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, представлено його структуру.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови»** – науково обґрунтовано сутність і структуру понять «аудитивні вміння» та «аудитивні вміння іноземних слухачів підготовчого відділення»; уточнено зміст поняття «аудіювання»; з'ясовано види аудитивних умінь, якими повинні оволодіти слухачі підготовчого відділення; описано психологічні механізми сприймання та розуміння усного українського мовлення іноземними слухачами підготовчого відділення; описано труднощі слухової рецепції українського мовлення інокомунікантами; проаналізовано чинні нормативні документи, навчальні програми, підручники, посібники з української мови як іноземної; схарактеризовано стан сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчих відділень ВНЗ України на сучасному етапі.

Дослідники аудіювання як виду мовленнєвої діяльності в процесі навчання нерідних мов (Ф. Бацевич, І. Бім, М. Вайсбурд, Н. Гальськова, Н. Гез, М. Гоцкін, Н. Єлухіна, О. Казарцева, Т. Ладиженська) наголошують на його поліфункційності та багатоаспектності.

Науковці по-різному тлумачать поняття «аудіювання»: 1) один із видів мовленнєвої діяльності, під час якого людина одночасно сприймає усне мовлення й аналізує його, концентруючи на ньому свою увагу (І. Кочан, Н. Захлюпана); 2) вид рецептивної мовленнєвої діяльності (сприймання на слух й розуміння мовлення, аудіотексту), мета якої полягає в осмисленні почутого мовленнєвого повідомлення (М. Пентилюк); 3) самостійний вид мовленнєвої діяльності, що означає процес сприймання та розуміння мовлення на слух (О. Соловова); 4) аналітико-синтетичний процес оброблення акустичного сигналу, результатом якого є осмислення сприйнятої інформації (М. Ляховицький); 5) перцептивна мисленнєво-мнемічна діяльність, що здійснюється в результаті виконання низки складних логічних операцій (аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння, абстракція, конкретизація тощо) (Н. Гез); 6) вид мовленнєвої діяльності, що являє собою цілеспрямований процес сприймання та розуміння чужоземного мовлення на слух у межах тієї чи тієї сфери діяльності на основі лінгвістичного й екстралінгвістичного досвіду аудитора (І. Щукіна, Н. Ульянова, А. Ходакова).

Поняття «аудіювання» розуміємо як рецептивний вид мовленнєвої діяльності, активний, але зовні не виражений процес слухового сприймання, декодування та розуміння мовлення на основі лінгвістичного і життєвого досвіду аудитора.

У процесі сприймання усного мовлення можуть реалізовуватися різні комунікативні завдання, у зв'язку з чим виокремлено такі види аудіювання: навчальне та комунікативне (Н. Ананьева, Л. Архипенко, Л. Ковтун, Т. Колобова); глобальне, докладне й критичне (Т. Ладиженська); зосереджене, нерелексивне й релексивне (О. Казарцева); з'ясувальне, ознайомлювальне та професійне

(Л. Князева); випереджувально-ретроспективне, надлишкове, конструктивне й аналітико-синтетичне (Г. Х'юз); слухання, заради задоволення; уважне, вдумливе слухання; критичне слухання; емпатійне слухання (Ф. Бацевич); аудіювання з розумінням основного змісту; аудіювання з повним розумінням; аудіювання з вибіркоким виокремленням інформації, аудіювання з критичною оцінкою (О. Долгіна, І. Колесникова).

Водночас учені одностайні щодо неможливості виокремлення в чистому вигляді в природному спілкуванні будь-якого з названих вище видів аудіювання, це більше теоретичний, ніж практичний поділ, але він має суттєве значення для вибору типів вправ і завдань з розвитку аудитивних умінь інокомунікантів.

Зазначимо, що види аудіювання складаються з окремих аудитивних умінь, застосування яких у комплексі забезпечує розуміння українського мовлення іноземцями зі слуху.

На думку вчених П. Гальперіна, Н. Гализіної, О.М. Леонтьєва, І. Зимньої, уміння – це сформована дія, що визначається мотивом діяльності й реалізується на шляху до кінцевої мети, оптимальний рівень досконалості певної діяльності.

Отже, аудитивне вміння – це мовленнєве вміння, необхідне для сприймання та розуміння усних повідомлень різних стилів мови.

Дослідження в галузі психології та педагогічної психології (Л. Виготський, П. Гальперін, М. Жинкін, І. Зимня, В. Ільїна, Г. Костюк, О.О. Леонтьєв, С. Рубінштейн) дозволили виокремити основні психологічні механізми аудіювання: внутрішнє промовляння; сегментацію мовленнєвого потоку; оперативну та довготривалу пам'ять; ідентифікацію понять; антиципацію; механізм осмислення.

Лінгводидакти (І. Бім, Н. Гальська, Н. Гез, М. Ляховицький, О. Соловова, Н. Шибко) виокремлюють чинники, що ускладнюють процес аудіювання. До них належать: характер мовного матеріалу (фонетичний, лексичний, граматичний); композиційно-смілова структура аудіоповідомлення, авторський спосіб викладу думок, предмет мовлення; форми спілкування (монологічне чи діалогічне мовлення); умови сприймання мовлення (кількість представлень і тривалість звучання, індивідуальні особливості голосу та мовлення, темп, розмаїтість ритміко-інтонаційних відтінків, незворотність мовленнєвого потоку, різні аудіоджерела інформації); несформовані соціолінгвістичний і соціокультурний компоненти комунікативної компетентності. Урахування й аналіз зазначених труднощів є важливим під час розроблення комплексу вправ для формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення.

Поняття «аудитивні вміння іноземних слухачів підготовчого відділення» розуміємо як здатність інокомунікантів свідомо сприймати на слух інформацію українською мовою з різних аудіоджерел із відповідною мовленнєвою реакцією або коректною письмовою фіксацією.

Проведений аналіз підручників, посібників і навчальних ресурсів мережі Інтернет з української мови як іноземної виявив невідповідність їхнього змісту задекларованим у чинному Стандарті, навчальних програмах, планах вимогам до сформованості аудитивних умінь та засвідчив недостатність навчального матеріалу, спрямованого безпосередньо на розвиток аудитивних умінь інокомунікантів і низьку якість аудіоматеріалів українською мовою.

У другому розділі – «**Експериментальна методика формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови**» – описано результати констатувального зрізу, виявлено рівні сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови; виокремлено критерії, показники; побудовано експериментальну модель й розроблено методику формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови, визначено педагогічні умови та принципи реалізації методики формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови; подано порівняльні результати формувального й констатувального етапів дослідження.

На констатувальному етапі дослідного навчання визначено критерії оцінювання сформованості аудитивних умінь інокомунікантів у процесі навчання української мови з показниками: *мотиваційний* критерій із показниками: 1) зацікавлення в усному спілкуванні з носіями української мови в навчально-професійній та побутовій сферах; 2) потреба в отриманні усної інформації українською мовою з різних аудіоджерел; 3) прагнення самостійно розвивати аудитивні вміння, послуговуючись аудіо- та інтернет-ресурсами; *комунікативно-рецептивний* критерій із показниками: уміння оперативно розрізняти та впізнавати звуки української мови й співвідносити їх із відповідними фонемами; уміння визначати наголошений склад у почутому слові; уміння розрізняти інтонаційні моделі найбільш поширених типів простих і складних речень; *комунікативно-рефлексивний* критерій із показниками: уміння виокремлювати необхідну інформацію з аудіотексту; уміння відповідати на питання, що стосуються інформації, поданої в аудіоповідомленні; розуміння комунікативних намірів учасників діалогу; *оцінно-рефлексивний* критерій із показниками: уміння адекватно оцінювати й контролювати аудитивну діяльність однокурсників під час навчання (взаємооцінка, взаємоконтроль); уміння адекватно оцінювати й контролювати власну аудитивну діяльність (самооцінка, самоконтроль). Згідно з критеріями було визначено рівні сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови – *високий, достатній, середній, низький*.

Високий рівень. Інокомунікант самостійно розвиває аудитивні вміння за допомогою додаткових навчальних аудіо- та інтернет-ресурсів (знає та використовує понад 10 сайтів з українськомовним контентом); виявляє постійний інтерес до навчальної діяльності та усної комунікації з носіями української мови; уміє самостійно отримувати необхідну інформацію українською мовою з різних аудіоджерел; уміє розрізняти та впізнавати звуки української мови в мовленнєвому потоці, обізнаний із фонетичною системою української мови; уміє виділяти наголошений склад у слові, обізнаний із роллю наголосу в українській мові; обізнаний з основними інтонаційними конструкціями української мови та роллю логічного наголосу у фразі; уміє відповідно до поставленого завдання виокремлювати необхідну інформацію з аудіо- та відеоматеріалів, фіксувати дефініції, числові дані, дати, власні імена та назви в процесі навчання й повсякденного спілкування; уміє правильно відповідати на питання за змістом прослуханого аудіотексту; розуміє комунікативні наміри учасників діалогу; уміє

об'єктивно оцінювати власний рівень сформованості аудитивних умінь, помічає та виправляє помилки у власній аудіодіяльності; уміє об'єктивно оцінювати рівень сформованості аудитивних умінь однокурсників під час навчання, помічає та виправляє помилки в їхній аудіодіяльності.

Достатній рівень. Інокомунікант самостійно розвиває аудитивні вміння за допомогою додаткових навчальних аудіо- та інтернет-ресурсів (знає та використовує 5–8 сайтів з українськомовним контентом); виявляє постійний інтерес до навчальної діяльності та усної комунікації з носіями української мови; уміє самостійно отримувати необхідну інформацію українською мовою з різних аудіоджерел за умови уповільнення темпу мовлення; уміє розрізняти та впізнавати звуки української мови в мовленнєвому потоці за умови чіткого, уповільненого мовлення, обізнаний із фонетичною системою української мови; уміє виділяти наголошений склад у слові, частково обізнаний із роллю наголосу в українській мові; обізнаний з основними інтонаційними конструкціями української мови, частково обізнаний із роллю логічного наголосу у фразі; уміє відповідно до поставленого завдання виокремлювати необхідну інформацію з аудіо- та відеоматеріалів, але не завжди точно фіксує дефініції, числові дані, дати, власні імена та назви; уміє правильно відповідати на питання за змістом прослуханого аудіотексту за умови незначної допомоги викладача; розуміє комунікативні наміри учасників діалогу за умови повторення; уміє об'єктивно оцінювати власний рівень сформованості аудитивних умінь, однак не завжди помічає помилки у власній аудіодіяльності та виправляє їх за допомогою викладача; уміє об'єктивно оцінювати рівень сформованості аудитивних умінь однокурсників під час навчання, але не завжди помічає помилки в їхній аудіодіяльності та виправляє їх.

Середній рівень. Інокомунікант самостійно розвиває аудитивні вміння за допомогою додаткових навчальних аудіо- та інтернет-ресурсів за умови спонукання з боку викладача (знає та використовує 2–4 сайти з українськомовним контентом); виявляє вибірковий інтерес до навчальної діяльності та усної комунікації з носіями української мови; уміє самостійно отримувати необхідну інформацію українською мовою з різних аудіоджерел за умови вповільнення темпу мовлення та повторення; уміє розрізняти та впізнавати звуки української мови в мовленнєвому потоці, однак припускається незначних помилок; обізнаний із фонетичною системою української мови; уміє виділяти наголошений склад у слові, але може припускатися незначних помилок; частково обізнаний із роллю наголосу в українській мові; частково обізнаний з основними інтонаційними конструкціями української мови, однак не обізнаний із роллю логічного наголосу у фразі; уміє відповідно до поставленого завдання виокремлювати необхідну інформацію з аудіо- та відеоматеріалів, але не в повному обсязі; не завжди точно фіксує дефініції, числові дані, дати, власні імена та назви; уміє правильно відповідати на питання за змістом прослуханого аудіотексту за умови повторення та уповільнення темпу мовлення, може припускатися неточностей; не завжди адекватно розуміє комунікативні наміри учасників діалогу, потребує повторення та уповільненого темпу мовлення; не завжди об'єктивно оцінює власний рівень сформованості аудитивних умінь, не завжди помічає помилки у власній аудіодіяльності та не виправляє їх; не завжди об'єктивно оцінює рівень

сформованості аудитивних умінь однокурсників під час навчання, не завжди помічає помилки в їхній аудіодіяльності та не виправляє їх.

Низький рівень. Інокомунікант не прагне самостійно розвивати аудитивні вміння за допомогою додаткових навчальних аудіо- та інтернет-ресурсів, не знає жодного сайту з українськомовним контентом; не виявляє інтересу до навчальної діяльності та усної комунікації з носіями української мови; не вміє самостійно отримувати необхідну інформацію українською мовою з різних аудіоджерел; не вміє розрізняти і впізнавати звуки української мови в мовленнєвому потоці, не обізнаний із фонетичною системою української мови; не вміє виділяти наголошений склад у слові, не обізнаний із роллю наголосу в українській мові; не обізнаний з основними інтонаційними конструкціями української мови та роллю логічного наголосу у фразі; не вміє відповідно до поставленого завдання виокремлювати необхідну інформацію з аудіо- та відеоматеріалів, фіксувати дефініції, числові дані, дати, власні імена та назви в процесі навчання та повсякденного спілкування; не вміє правильно відповідати на питання за змістом прослуханого аудіотексту; не розуміє комунікативних намірів учасників діалогу; не вміє об'єктивно оцінювати власний рівень сформованості аудитивних умінь, не помічає помилок у власній аудіодіяльності та не виправляє їх; не вміє об'єктивно оцінювати рівень сформованості аудитивних умінь однокурсників під час навчання, не помічає помилки в їхній аудіодіяльності та не виправляє їх.

Кількісний та якісний аналіз результатів констатувального етапу експерименту продемонстрував, що високий рівень сформованості аудитивних умінь мають 8,8 % учасників експериментальних груп (ЕГ) і 9,3 % учасників контрольних груп (КГ); достатній – 13,5 % учасників ЕГ і 14,4 % – КГ; середній – 33,0 % учасників ЕГ та 32,3 % – КГ; низький – 44,7 % учасників ЕГ та 44,0 % – КГ. Одержані результати підтвердили наявність проблеми з розвитку аудитивних умінь.

В іноземних слухачів підготовчого відділення виявлено недостатньо сформований для повноцінної роботи з аудіоповідомленнями мовленнєвий (фонематичний та інтонаційний) слух; низький рівень повноти розуміння аудіотексту, тобто кількісної та якісної міри інформації, отриманої з тексту.

Таким чином, результати констатувального експерименту підтвердили необхідність розроблення методики формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови.

Визначення етапів навчання, їхніх завдань та змісту, добір принципів, методів, прийомів і засобів представлено у вигляді лінгводидактичної моделі (Рис. 1).

Безпосередньо формувальному етапу експериментальної методики передував підготовчий етап, який не зазначено в експериментальній моделі. Метою цього етапу було створення комунікативних ситуацій, пов'язаних із навчально-професійною, соціально-культурною та повсякденною сферами спілкування, у яких інокомунікант виступатиме в ролі активного слухача українського мовлення: «У деканаті», «У магазині», «На вокзалі», «Відвідування банку», «У закладах громадського харчування», «У бібліотеці», «На заняттях», «В університеті», «У транспорті», «У кінотеатрі», «На екскурсії», «У поліклініці», «У лікарні», «В аптеці», «Під час телефонної розмови».

Мета: формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі вивчення української мови			
Підходи		Принципи навчання	
<ul style="list-style-type: none"> - комунікативно-діяльнісний; - особистісно орієнтований; - взаємопов'язаного навчання. 		науковості, систематичності та послідовності, доступності, свідомості, активності, наочності, інтенсивності, перспективності, міцності знань та індивідуалізації навчання, апроксимації, урахування впливу рідної мови інокомунікантів, ситуативності, концентризму.	
Методи і прийоми навчання			
Інформаційно-рецептивний, комунікативний, інтерактивний, свідомо-практичний, інтегральний, аудіолінгвальний, аудіовізуальний, порівняльний, використання позитивної та нівелювання негативної інтерференції системи рідної мови слухачів, сугестивний, ситуативні завдання, рольова гра, занурення слухачів в активну аудитивну діяльність, аналіз, синтез, порівняння, конкретизація, зіставлення, узагальнення, методи контролю.			
Засоби навчання			
Аудіотекст, аудіовізуальні засоби, ресурси мережі Інтернет, комплекс вправ.			
Педагогічні умови			
<ul style="list-style-type: none"> - створення позитивної мотивації в процесі навчання української мови; - занурення в активну різноджерельну аудитивну діяльність українською мовою; - додержання міжпредметних зв'язків у процесі формування аудитивних умінь під час вивчення української мови; - досягнення оптимального рівня педагогічного спілкування між викладачем та інокомунікантом. 			
Етапи формування аудитивних умінь			
Адаптивно-когнітивний	Мотиваційно-спонукальний	Репродуктивно-діяльнісний	Оцінний
Види вправ			
Некомунікативні, умовно-комунікативні (аспектні, імітативні, диференційні).	Умовно-комунікативні, комунікативно-рецептивні (імітативні, підстановчі, ігрові, трансформаційні, запитання-відповідь, диференційні, групування, доповнення.)	Комунікативно-рецептивні, комунікативно-репродуктивні (запитання-відповідь, умовна бесіда, переказ тексту, драматизація тексту чи ситуації спілкування, опис, дискусивні вправи, усна розповідь).	Контрольні: (запитання-відповідь, доведення, спростування, оцінювання фактів і подій)
Критерії			
Мотиваційний	Комунікативно-рецептивний	Комунікативно-рефлексивний	Оцінно-рефлексивний
Рівні сформованості аудитивних умінь української мови в іноземних слухачів підготовчого відділення: високий, достатній, середній, низький.			
Кінцевий результат: сформованість аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі вивчення української мови.			

Рис. 1. Експериментальна модель формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови

Упродовж усіх етапів експериментального навчання з урахуванням особливостей мовної підготовки іноземців формувалися такі аудитивні вміння: оперативно розрізняти і впізнавати звуки української мови та співвідносити їх із відповідними фонемами; визначати наголошений склад у почутому слові; розрізняти інтонаційні моделі різних типів простих і складних речень; виокремлювати необхідну інформацію з аудіотексту; відповідати на питання, що стосуються інформації поданої в аудіоповідомленні; розуміти комунікативні наміри учасників діалогу; сприймати й розуміти усне українське мовлення розмовного та наукового стилів, представлене один раз у природному темпі.

Метою першого, **адаптивно-когнітивного**, етапу було подолання негативної інтерференції рідної мови інокомунікантів, ознайомлення з фонетичною системою української мови, основними принципами наголошення слів в українській мові, типами та функціями інтонаційних конструкцій. Змістовий аспект роботи передбачав ознайомлення з українським алфавітом, особливістю наголосу в українській мові, демонстрацію основних типів інтонаційних конструкцій: ІК-1 (завершене висловлювання), ІК-2 (спеціальне питання, звертання, прохання), ІК-3 (загальне питання, незакінчена синтагма), ІК-4 (порівняльне питання зі сполучником), ІК-5 (оцінювання); виконання некомунікативних вправ (сприймання, упізнання та диференціація звука, лексичної одиниці, граматичної структури, визначення інтонаційного центру фрази) та умовно-комунікативних вправ (аудіювання повідомлень, питань, інструкцій та розпоряджень на рівні фрази). Кінцевим результатом роботи на цьому етапі було формування фонематичного слуху інокомунікантів.

Метою другого етапу, **мотиваційно-спонукального**, було формування позитивної мотивації до цілеспрямованих вправлянь в аудіюванні українського мовлення, створення пізнавального інтересу, орієнтування на успіх і досягнення, усвідомлення необхідності участі в усному спілкуванні з носіями української мови. Змістовий аспект роботи передбачав збагачення активного словника іноземних слухачів, використання аудіо- та відеоматеріалів, ознайомлення з українськомовними навчальними та розважальними ресурсами мережі Інтернет. Під час експериментального навчання студентам було запропоновано спеціально складені плей-листи з дібраними українськими піснями; ознайомлено з адресами сайтів, які містять навчальні ресурси, що сприяло самостійній і творчій аудитивній діяльності студентів. Використовувалися колективно-групові форми в організації навчання, пізнавальні екскурсії (музеї, виставки), майстер-класи, рольові ігри, тобто відбувалося занурення студентів в українськомовну аудитивну діяльність. На цьому етапі було запропоновано для виконання умовно-комунікативні та комунікативно-рецептивні вправи. Умовно-комунікативні вправи були спрямовані на аудіювання повідомлень, питань, розпоряджень на рівні надфразної єдності. Комунікативно-рецептивні вправи передбачали аудіювання текстів з метою отримання інформації. Під час виконання цих вправ інокомуніканти опановували вміння розуміти зміст аудіоповідомлення, виділяти головне, знаходити другорядні деталі, установлювати причиново-наслідкові зв'язки, прослідковувати логічну послідовність подій та дотримуватись її під час передавання змісту. Кінцевим результатом роботи на цьому етапі було подолання труднощів

аудіювання, набуття досвіду спілкування з носіями української мови та вироблення вміння орієнтуватися в ситуації спілкування й у змісті аудіоповідомлення.

На третьому, **репродуктивно-діяльнісному**, етапі реалізовувалася основна навчальна мета – формувати вміння сприймати та розуміти усне українське літературне мовлення з *першого прочитання в природному темпі*. Оскільки слухачам підготовчого відділення доводиться сприймати й розуміти тексти навчальних лекцій зі спеціальних дисциплін із письмовою фіксацією та подальшою трансформацією їх у діалогічне мовлення на практичному занятті, змістовий аспект роботи на цьому етапі передбачав формування аудитивних умінь на матеріалі текстів наукового стилю мовлення, зокрема навчально-наукового й науково-популярного його підстилів. З цією метою виконувалися комунікативно-рецептивні та комунікативно-репродуктивні вправи: аудіювання з метою отримання інформації, контекстуальна семантизація невідомих слів, підтвердження або спростування тверджень, відповіді на питання, переказування змісту тексту, складання плану, добір питань до тексту, бесіда за змістом тексту, спеціальні вправи на аудіювання прецизійної лексики тощо. За своєю суттю пропонувані вправи являли собою керовану мовленнєву діяльність і забезпечували практику в аудіюванні на основі комплексного подолання аудитивних труднощів. Кінцевим результатом цього етапу був перехід від фрагментарного розуміння монологічних і діалогічних текстів до концептуально-сміслового розуміння, сформовані в студентів-іноземців вміння визначати тему висловлювання, виділяти головну та додаткову інформацію.

Завершальний, **оцінний**, етап було спрямовано на організацію самоконтролю слухачами власної аудитивної діяльності та стимулювання оцінно-контрольних дій у процесі аудитивної діяльності однокурсників під час навчання. Змістовий аспект включав роботу з таблицями само- та взаємооцінок, здійснення контролю власної аудитивної діяльності та процесів сприймання й розуміння усного українського мовлення своїх співрозмовників на основі зіставлення виконаних завдань з оригіналами прослуханих повідомлень або пісенних творів, виправлення помилок. Виконувалися вправи на знаходження помилок, зіставлення результатів власного розуміння зі зразком; оцінювання результатів своєї діяльності за орієнтирами, поданими викладачем (правильно, що саме; якщо помилився, то в чому; що треба змінити, чого слід уникати в подальшій роботі), зіставлення з визначенням у словнику, зіставлення з малюнком або схемою, записом на дошці, аудіо- чи відеозаписом тощо. Кінцевим результатом цього етапу була сформованість умінь аналізувати та коректно й адекватно оцінювати свою здатність сприймати і розуміти зі слуху усне українське мовлення.

Упродовж чотирьох етапів експериментального навчання реалізовувались такі педагогічні умови: мотивація в процесі навчання української мови; занурення в активну різноджерельну аудитивну діяльність українською мовою; дотримання міжпредметних зв'язків у процесі формування аудитивних умінь; забезпечення оптимального рівня педагогічного спілкування між викладачем та іноземними студентами.

Порівняльні результати рівнів сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови на констатувальному і контрольному етапах педагогічного експерименту представлено в табл. 1.

Порівняння рівнів сформованості аудитивних умій іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови (%)

Групи	Рівні							
	Високий		Достатній		Середній		Низький	
	до	після	до	після	до	після	до	після
ЕГ	8,8	35,9	13,5	37,3	33,0	15,0	44,7	11,8
КГ	9,3	23,7	14,4	30,0	32,3	24,4	44,0	21,9

Як свідчать дані таблиці, рівні сформованості аудитивних вмінь іноземних слухачів ЕГ зазнали значних позитивних змін.

Так, значно підвищились рівні сформованості аудитивних умій іноземних слухачів ЕГ: кількість інокомунікантів з високим рівнем зросла з 8,8 % до 35,9 %, з достатнім рівнем – із 13,5 % до 37,3 %. На середньому рівні залишилось 15,0 % інокомунікантів (до навчання було 33,0 %), а на низькому рівні – 11,8 % (до навчання 44,7 %).

Щодо іноземних слухачів КГ то 23,7 % досягли високого рівня (на констатувальному етапі він становив 9,3 %); достатнього – 30,0 % (до навчання 14,4 %) У більшості інокомунікантів було зафіксовано середній (після навчання 24,4 % і 32,3 % до навчання) та низький (21,9 % після навчання та 44,0 % до навчання) рівні. Динаміку показників формування аудитивних умій іноземних слухачів ЕГ та КГ продемонстровано на діаграмі (рис.2).

Рис. 2. Рівні сформованості аудитивних умій іноземних слухачів підготовчого відділення до і після експериментального навчання (%)

У **висновках** подано результати дослідження.

Наукове дослідження було спрямоване на створення й наукове обґрунтування методики формування аудитивних умій іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови; визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективність методики та шляхи її впровадження в процес навчання української мови на підготовчому відділенні для іноземних громадян.

1. Аудіювання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, активний, але зовні не виражений процес слухового сприймання, декодування та розуміння

мовлення на основі лінгвістичного й життєвого досвіду аудитора. Аудитивне вміння – це мовленнєве вміння, необхідне для сприймання та розуміння усних повідомлень різних стилів мови. Аудитивні вміння іноземних слухачів підготовчого відділення розуміємо як здатність інокомунікантів свідомо сприймати на слух інформацію українською мовою з різних аудіоджерел із відповідною мовленнєвою реакцією – усна відповідь або коректна письмова фіксація. Визначено номенклатуру аудитивних умінь з урахуванням специфіки мовної освіти іноземців на підготовчому відділенні ВНЗ. До них належать такі вміння: оперативно розрізняти та впізнавати звуки української мови і співвідносити їх із відповідними фонемами; визначати наголошений склад у почутому слові; розрізняти інтонаційні моделі різних типів простих і складних речень; виокремлювати необхідну інформацію з аудіотексту; відповідати на питання, що стосуються інформації поданої в аудіоповідомленні; уміння розуміти комунікативні наміри учасників діалогу; сприймати й розуміти усне українське мовлення розмовного та наукового стилів з першого прочитання в природному темпі.

2. Аналіз навчально-методичного забезпечення, зокрема Стандарту, навчальних програм, планів, підручників і навчальних посібників з української мови як іноземної для підготовчих відділень ВНЗ дозволив виявити проблемні питання щодо їхнього змістового наповнення: недостатня кількість навчального матеріалу, спрямованого на розвиток аудитивних умінь інокомунікантів і низька якість навчальних аудіоматеріалів українською мовою.

3. У процесі дослідження було з'ясовано критерії та показники рівнів сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови: мотиваційний із показниками: прагнення самостійно розвивати аудитивні вміння за допомогою додаткових аудіо- та інтернет-ресурсів; зацікавленість в усному спілкуванні з носіями української мови в навчально-професійній та побутовій сферах; потреба в отриманні усної інформації українською мовою з різних аудіоджерел; комунікативно-рецептивний із показниками: уміння оперативно розрізняти і впізнавати звуки української мови та співвідносити їх із відповідними фонемами; уміння виділяти наголошений склад у почутому слові; уміння розрізняти інтонаційні моделі різних типів простих і складних речень; комунікативно-рефлексивний із показниками: уміння виокремлювати необхідну інформацію з аудіотексту; уміння відповідати на питання, що стосуються інформації поданої в аудіоповідомленні; розуміння комунікативних намірів учасників діалогу; оцінно-рефлексивний із показниками: уміння адекватно оцінювати та контролювати аудитивну діяльність однокурсників під час навчання (взаємооцінка, взаємоконтроль); уміння адекватно оцінювати та контролювати власну аудитивну діяльність (самооцінка, самоконтроль).

4. Доведено доцільність формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови на основі реалізації таких педагогічних умов: створення позитивної мотивації в процесі навчання української мови на підготовчому відділенні для іноземних громадян; занурення інокомунікантів у активну різноджерельну аудитивну діяльність українською мовою; додержання міжпредметних зв'язків у процесі формування аудитивних умінь під час вивчення української мови; досягнення оптимального рівня педагогічного

спілкування між викладачем та іноземними студентами, які навчаються на підготовчому відділенні.

5. У дослідженні було побудовано лінгводидактичну модель, розроблено й апробовано методику формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови, яка передбачала чотири етапи: адаптивно-когнітивний, мотиваційно-спонукальний, репродуктивно-діяльнісний та оцінний. Метою першого (адаптивно-когнітивного) етапу було подолання негативної інтерференції рідної мови інокомунікантів, ознайомлення з фонетичною системою української мови, основними принципами наголошення слів в українській мові, типами та функціями інтонаційних конструкцій. Метою другого (мотиваційно-спонукального) було формування позитивної мотивації до цілеспрямованих вправлянь в аудіюванні українського мовлення, створення пізнавального інтересу, орієнтація на успіх і досягнення, усвідомлення необхідності участі в усному спілкуванні з носіями української мови. Метою третього (репродуктивно-діялісного) етапу було формування вмінь сприймати й розуміти усне українське літературне мовлення з першого прочитання в природному темпі. Метою завершального (оцінного) етапу була організація самоконтролю слухачами власної аудитивної діяльності та стимулювання оцінно-контрольних дій у процесі аудитивної діяльності своїх товаришів.

6. Авторська методика, розроблена й побудована на текстовому матеріалі розмовного та наукового стилів української мови.

7. За результатами прикінцевого етапу дослідження, рівень сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів ЕГ у процесі навчання української мови на підготовчому відділенні значно підвищився. Високий рівень виявили 35,9 % слухачів (було 8,8 %); достатній – 37,3 % слухачів, (було 13,5 %); зменшилася кількість студентів із середнім рівнем до 15,0 % (було 33,0 %) і низьким до 11,8 % (було 44,7 %). Відбулися певні зміни і в рівнях сформованості аудитивних умінь слухачів КГ, проте вони були менш результативними: високого рівня досягли 23,7 % слухачів проти 9,3 % на констатувальному етапі; достатній рівень становив 30,0 % (було 14,4 %); 24,4 % слухачів залишилися на середньому та 21,9 % на низькому рівнях (було відповідно 32,3 % та 44,0 %).

Таким чином, було досягнуто мету наукового дослідження й підтверджено висунуту гіпотезу.

Дисертаційна робота не вичерпує всіх аспектів обраної проблеми. Подальшого розвитку потребує методика формування та розвитку аудитивних умінь інокомунікантів у процесі навчання української мови на основних курсах ВНЗ України.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Федорова О. Аудіювання прецизійної лексики на початковому етапі вивчення української мови як іноземної / О. Федорова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. – Ялта, 2014. – Вип. 44. – Ч. III. – С. 258–263.

2. Федорова О. Типи аудитивних умінь у процесі вивчення української мови інокомунікантами / О. Федорова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: Серія: Педагогіка і психологія. – Ялта, 2014. – Вип. 46. – Ч. V. – С. 201–206.

3. Федорова О. Використання пісенного матеріалу у процесі формування аудитивних умінь в курсі української мови як іноземної / О. Федорова // Мова та література у полікультурному просторі : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2015. – С. 46–48.

4. Федорова О. Розвиток аудитивних умінь у процесі вивчення української мови на підготовчому відділенні для іноземних громадян / О. Федорова // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Вип. 33. – С. 220–227.

5. Федорова О. Формування аудитивних умінь в іноземних слухачів підготовчого відділення на матеріалі української пісенної творчості / О. Федорова // Гірська школа Українських Карпат. – 2015. – № 12–13. – С.132–134.

6. Федорова О. Інтернет-ресурси як засіб формування аудитивних умінь української мови у іноземних слухачів підготовчого відділення / Н. Луцан, О. Федорова // Scientific Journal «ScienceRise». – 2015. – № 6 (1). – С. 71–73.

7. Федорова О. Причини виникнення труднощів аудіювання українського мовлення у іноземних слухачів підготовчого відділення / О. Федорова // Актуальні проблеми викладання української (російської) мови іноземним студентам і аспірантам : збірник матеріалів семінару-наради завідувачів кафедр, викладачів української і російської мов як іноземних у ДВНЗ медичної і фармацевтичної освіти. – Івано-Франківськ : Вид-во ІФНМУ, 2015. – 88 с. – С.70–73.

8. Федорова О. Організація контролю сформованості аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі вивчення української мови / О. Федорова // Наука і освіта: науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського – 2015. – № 9. – С. 190–196.

9. Федорова О. Принципи формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі вивчення української мови / О. Федорова // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Вип.766. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. – С.181–187.

10. Fedorova O. The ways of overcoming listening comprehension problems in Ukrainian language by preparatory department listeners / O. Fedorova // International scientific periodical journal «The Unity of science»: Vienna, Austria, – August, 2015. – P. 88–90.

11. Федорова О. Основні труднощі аудіювання у процесі вивчення української мови як іноземної / О. Федорова // Zbior raportow naukowych – Gdansk, 2015. – P.70–75.

12. Федорова О. Педагогічні умови формування аудитивних умінь у процесі вивчення української мови на підготовчому відділенні для іноземних громадян у ВНЗ України / О. Федорова // FOLIA COMENIANA. Вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я.А. Коменського / гол. ред. Муковіз О. П. – Умань : ФОП Жовтий О.О., 2015. – 154 с. – С.128–131.

АНОТАЦІЯ

Федорова О.А. Формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова). – Херсонський державний університет. – Херсон, 2016.

Дисертаційне дослідження присвячено актуальній проблемі формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови. На основі аналізу наукових праць конкретизовано зміст поняття «аудіювання», науково обґрунтовано сутність і структуру понять «аудитивні вміння» та «аудитивні вміння іноземних слухачів підготовчого відділення»; з'ясовано теоретичні положення наукового пошуку, спираючись на які визначено педагогічні умови формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення (створення позитивної мотивації в процесі навчання української мови; занурення в активну різноджерельну аудитивну діяльність українською мовою; додержання міжпредметних зв'язків у процесі формування аудитивних умінь; досягнення оптимального рівня педагогічного спілкування між викладачем та інокомунікантом). Обґрунтовано етапи експериментально-дослідного навчання, розроблено модель й експериментально перевірено методику формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення в процесі навчання української мови.

Результати експериментального навчання підтвердили достовірність висунутої гіпотези, а також довели ефективність запропонованої методики.

Ключові слова: аудіювання, аудитивні вміння, українська мова як іноземна, підготовче відділення для іноземних громадян.

АННОТАЦИЯ

Федорова А.А. Формирование аудитивных умений иностранных слушателей подготовительного отделения в процессе обучения украинскому языку. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (украинский язык). – Херсонский государственный университет. – Херсон, 2016.

Диссертация посвящена методике формирования аудитивных умений иностранных слушателей подготовительного отделения в процессе обучения украинскому языку.

Во введении обоснованы выбор темы и актуальность исследования, сформулированы цель, задачи и гипотеза, определены объект, предмет, противоречия, охарактеризованы методы и этапы работы, освещены научная новизна и практическая значимость.

В первом разделе уточнено содержание понятия «аудирование», раскрыта и научно обоснована сущность и структура понятий «аудитивные умения» и «аудитивные умения иностранных слушателей подготовительного отделения».

Определено, что аудирование – это рецептивный вид речевой деятельности, активный, но внешне не выраженный процесс слухового восприятия, декодирования и понимания речи на основе лингвистического и жизненного опыта аудитора.

Понятие «аудитивное умение» трактуется как речевое умение, необходимое для восприятия и понимания устных сообщений разных стилей речи. Аудитивные умения иностранных слушателей подготовительного отделения рассматриваются как способность инокоммуникантов сознательно воспринимать на слух информацию на украинском языке из разных аудиоисточников с соответствующей устной или письменной речевой реакцией.

Исходя из особенностей языкового образования иностранцев на подготовительном отделении вуза определены виды аудитивных умений, которыми должен овладеть иностранный слушатель в процессе изучения украинского языка: умение оперативно различать и узнавать звуки украинского языка и соотносить их с соответствующими фонемами; умение определять ударный слог в услышанном слове; умение различать интонационные модели простых и сложных предложений; умение выделять необходимую информацию из аудиотекста; умение отвечать на вопросы, касающиеся информации, содержащейся в аудиосообщении; умение понимать коммуникативные намерения участников диалога; умение воспринимать и понимать устную украинскую речь разговорного и научного стилей с первого прочтения в естественном темпе.

В ходе научного исследования были определены критерии и показатели уровней сформированности аудитивных умений иностранных слушателей подготовительного отделения: мотивационный (показатели: стремление развивать аудитивные умения при помощи дополнительных аудио- и интернет-ресурсов, заинтересованность в устном общении с носителями украинского языка в учебно-профессиональной и бытовой сферах, потребность в получении устной информации на украинском языке из разных аудиоисточников); коммуникативно-рецептивный (показатели: умение оперативно различать и узнавать звуки украинского языка и соотносить их с соответствующими фонемами; умение определять ударный слог в услышанном слове; умение различать интонационные модели самых распространенных типов простых и сложных предложений); коммуникативно-рефлексивный (показатели: умение выделять необходимую информацию из аудиотекста; умение отвечать на вопросы, касающиеся информации содержащейся в аудиосообщении; понимание коммуникативных намерений участников диалога); оценочно-рефлексивный (показатели: умение адекватно оценивать и контролировать собственную аудитивную деятельность; умение адекватно оценивать и контролировать аудитивную деятельность сокурсников).

Теоретически обоснованы и экспериментально апробированы педагогические условия формирования аудитивных умений иностранных слушателей подготовительного отделения в процессе обучения украинскому языку (создание позитивной мотивации; погружение в активное аудирование украинской речи из разных источников звучания; соблюдение межпредметных связей; достижение оптимального уровня педагогического общения между инокоммуникантом и преподавателем). Разработана экспериментальная модель и методика формирования аудитивных умений иностранных слушателей подготовительного отделения, которая реализовывалась поэтапно (адаптивно-когнитивный, мотивационно-побудительный, репродуктивно-деятельностный, оценочный).

Целью первого, адаптивно-когнитивного, этапа было преодоление интерференции родного языка инокоммуникантов, ознакомление с фонетической

системой украинского языка, принципами постановки ударения в словах, типами и функциями основных интонационных конструкций.

Целью второго, мотивационно-побудительного, этапа было формирование позитивной мотивации и познавательного интереса к аудитивной деятельности на украинском языке, осознание необходимости устного общения с носителями украинского языка.

Третий, репродуктивно-деятельностный, этап предусматривал формирование умений воспринимать и понимать устную украинскую речь, звучащую один раз в естественном темпе.

Завершающий, оценочный, этап был направлен на организацию контроля собственной аудитивной деятельности и стимулирование оценочно-контрольных действий в процессе аудитивной деятельности сокурсников.

Результаты формирующего эксперимента продемонстрировали, что высокого уровня сформированности аудитивных умений достигли 35,9 % инокоммуникантов ЭГ и 23,7 % инокоммуникантов КГ; достаточного уровня – 37,3 % ЭГ и 30,0 % КГ, средний уровень был выявлен у 15,0 % инокоммуникантов ЭГ и 24,4 % инокоммуникантов КГ, низкий – у 11,8 % инокоммуникантов ЭГ и у 21,9 % инокоммуникантов КГ.

Ключевые слова: аудирование, аудитивные умения, украинский язык как иностранный, подготовительное отделение для иностранных студентов.

ANNOTATION

Fedorova O.A. Formation of Listening Skills during Ukrainian language studies in the preparatory department for foreign citizens. – Manuscript.

Thesis for Candidate Degree in Pedagogical Sciences, speciality 13.00.02 – Theory and Methods of Teaching (Ukrainian Language). – Kherson State University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kherson, 2016.

The thesis is devoted to the issue of listening skills formation during Ukrainian language studies in the preparatory department for foreign citizens. Based on the analysis of scientific papers elaborated the concept of "listening comprehension" research the essence and structure of the concepts "listening skills" and "foreign listeners auditory skills"; clarified theoretical principles of scientific inquiry, based on defined pedagogical conditions of listening skills formation during Ukrainian language studies in the preparatory department for foreign citizens (providing positive motivation during Ukrainian language course; auditory immersion in an active practicing in the Ukrainian language from various sources; ensuring inter-subject links; ensuring the optimum level of communication between the lecturer and foreign student).

The stages of experimental research studies, the criteria and points level formation of listening skills during Ukrainian language studies in the preparatory department for foreign citizens. The model is experimentally tested method of listening skills formation during Ukrainian language studies in the preparatory department for foreign citizens. The realization of the created model was carried out by means of the system of listening exercises, songs, special texts the efficiency of which is theoretically grounded and experimentally proved.

Keywords: listening comprehension, listening skills, Ukrainian as a foreign language, preparatory department for foreign citizens.

Підписано до друку 19.05.2016 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Друк різнографія. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,0. Тираж 100 прим. Зам. № 39.

Віддруковано з готових оригінал-макетів в ТОВ “Айлант”
Свідоцтво про реєстрацію ХС №1 від 20.08.2000 р.
73000, м. Херсон, пров. Пугачова, 5/20
тел.: 49-33-48.